
književne i knjižno-povijesne korelacije

Izvorni znanstveni rad

UDK 821.163.42'282 : 821.163.42.09 Habelić (091)(497.5)

Primljeno 2009-09-17

JURAJ HABDELIĆ U KNJIŽEVNOKRITIČKOJ I KNJIŽEVNOZNAKSTVENOJ RECEPCIJI VARAŽDINSKIH AUTORA

Joža Skok, Zagreb

*Prijateljski hommage Zvonimiru Bartoliću
(1930. – 2009.), autoru monografije
KNJIŽEVO DJELO JURJA HABDELIĆA (1985.)*

Sažetak

Juraj Habelić najznačajniji je barokni kajkavski autor 17. stoljeća. Biografski je, tematski i leksički vezan i uz Varaždin u kojemu je živio i djelovao sedam i pol godina. U kritičkoj i književnoznanstvenoj literaturi o njemu posebno se ističu radovi varaždinskih autora – Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Vatroslava Jagića, Branka Vodnika, Franje Galinca, Franje Švelca i Zvonimira Bartolića. Uz njihovu književnokritičku i književnoznanstvenu recepciju značajna je Krležina pjesnička recepcija Habelićeva djela. Na biografsko-bibliografskom, kritičko-analitičnom, sinteznom i pjesničkom pristupu navedenih autora temelji se danas sva relevantna literatura o Jurju Habeliću kao kajkavskom leksikografu, pripovjedaču najbogatijeg i najosebujnijeg kajkavskog jezika i stila, nabožno-poučnom piscu, zaslužnom školskom i visokoškolskom učitelju i profesoru te najistaknutijem propovjedniku svoga vremena.

Ključne riječi: Juraj Habelić, Varaždin, 17. stoljeće, kajkavska književnost, varaždinski književni povjesničari, književnoznanstvena i pjesnička recepcija, biografsko-bibliografski, kritičko-analitički i monografski pristup, temeljna kritička literatura

Uvod

S 800. godišnjicom grada Varaždina podudarna je 400. obljetnica rođenja* najistaknutijeg kajkavskoga pisca Jurja Habelića koji je rođen 1609. u Starom Čiču nedaleko Velike Gorice, a umro 27. studenoga 1678. u Zagrebu. Habelić je i jedan

* Ovaj tekst u prigodi 800. obljetnice Varaždina i 400. obljetnice rođenja Jurja Habelića ujedno je i referat sa znanstvenoga skupa uz 800. obljetnicu Varaždina.

od najistaknutijih predstavnika cjelokupne kajkavske književnosti kojoj je Varaždin od 16. do sredine 19. stoljeća bio domicilno izvorište i središte. Ovaj značajni barokni autor čija su najvažnija književna i lingvistička djela *Zercalo Mariansko* (Graz, 1662.), *Dictionar ili Reči szlovenske* (Zagreb, 1670.) i *Pervi otca nassega Adama greh* (Graz, 1674.) dijelom svoga života vezan je i uz Varaždin. U njemu je kao učitelj i profesor isusovačke gimnazije radio s prekidima sedam i pol godina, od kojih je tri i pol godine bio i rektor varaždinskoga Isusovačkoga kolegija.

Kao najvrjedniji isusovački propovjednik svoga vremena, Habdelić je i u Varaždinu dvije godine obavljao propovjedničku službu. Proučavanju njegova života i djela u čijim su tematskim, sadržajnim i leksičkim slojevima zapaženo nazočni i varaždinski tragovi najznačajniji prilog dali upravo varaždinski književni povjesničari Ivan Kukuljević Sakcinski, Vatroslav Jagić, Branko Vodnik, Franjo Galinec, Franjo Švelec i Zvonimir Bartolić. Uz njihovu književnokritičku i književnoznanstvenu recepciju značajna je i Krležina pjesnička recepcija Habdelićeva djela kako u njegovom kajkavskom pjesničkom remek-djelu, *Baladama Petrice Kerempuha* (1936.) tako i u njegovim brojnim kajkavskim interpolacijama u proznim i esejističkim djelima.

1.

U relevantnoj i nezaobilaznoj kritičkoj i književnoznanstvenoj literaturi o uglednom "ježuitu" i najznačajnijem kajkavskom piscu 17. stoljeća Jurju Habdeliću koji je u mnogome vrijednosnim sinonimom i cjelokupne kajkavske književnosti, zapravo u temelje te literature među prvima je upisano ime **Ivana Kukuljevića Sakcinskoga** (Varaždin, 29. V. 1816. – obiteljsko dobro Puhakovec u Hrvatskom zagorju, 1. VIII. 1889.). Taj ugledan i plodan književnik (pjesnik, novelist, putopisac i dramski autor) iz doba hrvatskoga romantizma rođenoga u okrilju hrvatskoga narodnoga preporoda u prvoj polovici 19. stoljeća, bio je i agilan povjesničar i političar, no koji je svoj književni rad usmjerio, odnosno zamijenio po uvođenju apsolutizma znanstvenim radom, afirmirajući se sve više kao povjesničar hrvatske književnosti. Znanosti o toj književnosti pridonio je najviše kao gorljiv i marljiv skupljač književne građe među kojom je dragocjena i kajkavska usmena baština, no istaknuo se i kao autor većega broja književnih studija među kojima su i one o najznačajnijim hrvatskim književnim i povijesnim ličnostima – Marku Maruliću, Petru i Nikoli Zrinskom, Jurju Križaniću kao i Jurju Habdeliću.

Iako je bio pobornik tzv. filološke kritike koja se najvećim dijelom temeljila na pozitivističkim bibliografskim, biografskim i društvenim (najviše povjesno-političkim!) činjenicama, Kukuljević je u svoje književnopovijesne članke, eseje i studije unosio i vrijednosne kritičke ocjene o odabranim piscima i djelima od kojih su brojne odoljele vremenu. Inače, za povijest hrvatske književnosti i njezino

znanstveno utemeljenje posebno je dragocjena Kukuljevićeva *Bibliografija hrvatska*¹ iz 1860., koja je, uz sva svoja faktografska ograničenja još i danas nezaobilazan bibliografski izvor povjesnicima književnostima. Na stranicama te *Bibliografije*² susrećemo se, u bibliografskim jedinicama koje se nižu abecednim slijedom autora, i to pod brojevima od 553. do 537., i s imenom i djelima Jurja Habelića s njihovim punim naslovnim odrednicama. To su, navedene doslovce:

553. *H a b d e l i ć J u r a j*, Juževita, Turopoljac. *Zercalo mariansko, to je to poniznost Device Marie, ka je Boga rodila vsem slovenskoga i hervatskoga naroda kerščenikom, a onem navlastito, ki su obilneje dare naturalске ali zverhunaturalске od darežlive ruke božje prijeli, na nasledovanje, Vu Gradcu pri. Fr. Vidmanstetteru 1662 u 12. str. 587.*

554. *Dictionar ili reči s l o v e n s k e s vekšega ukup zebrane, u red postavljene i diačkimi slahkotene, na pomoć napredka u diačkom navuku školneh mladencev Horvatskoga i Slovenskoga naroda. V Gradcu pri odvetku Widmanštadianskom 1670. bez br. stranah. u 12 debeo 28. arkah.*

555. *Pervi otca našega Adama greh, i žalostno po njem vse človečanske nature porušenje. V Gradcu 1674 mala (maia!) 8. str. 1181.*

556. *Syllabus vocabulorum grammaticae Em. Alvari in Ilyricam sive Croatis et Slavonibus vernaculam conversorum, Cum appandice generum et declinationum Zagr. typ. Joan. Bart. Pallas. 1726. 12. str. 164.*

557. *Kerščanski navuk s dogodjaji sv. Pisma (Toma Mikloušić, Izbor).*

Među navedenim naslovima za prva tri je neprijeporno Habelićevo autorstvo dok se za četvrti naslov, to jest *Syllabus*, prema Zvonimiru Bartoliću,³ uz Olgu Šojat⁴ najupućenijem istraživaču i poznavatelju Habelićeva opusa, ono samo pretpostavlja jer usprkos tome što "svi argumenti idu u prilog Habelićeva autorstva Syllabusa, ali sve dotle dok se ne pronađe koji uvjerljiviji dokument"⁵ ono ostaje otvorenim. A u krug takvih otvorenih bibliografskih pitanja ide i Habeliću pripisano autorstvo *Kerščanskoga navuka*, kao i djela u kojima je svoju bibliografiju Kukuljević upotpunio, najprije u knjizi *Književnici u Hrvatah s onu stranu Velebita*⁶ navodnim Habelićevim latinskim djelom *Fascilus Palmarum se Elegia neomartyrum Conncinenimi* iz 1668., te, drugo, djela *Gospodina Kristuša zemeljski*

¹ Ivan Kukuljević Sakcinski: *Bibliografija hrvatska*, dio prvi, Zagreb, 1860.

² Ivan Kukuljević, *ibid.*, str. 49.

³ Zvonimir Bartolić: *Književno djelo Jurja Habelića*, Sjevernohrvatske teme III., Zrinski, Čakovec, 1985.

⁴ Olga Šojat: *Juraj Habelić* u knjizi HRVATSKI KAJKAVSKI PISCI II., 17. stojeće, str. 41 – 58.

⁵ Zvonimir Bartolić, *ibid.*, str. 31

⁶ Ivan Kukuljević Sakcinski: *Književnici u Hrvatah iz prve polovine VXII. vieka s onu strane Velebita*, Zagreb, 1869.

žitek, *Duše verne* i *Nasledovanje žitka Kristuševog* u knjizi *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*⁷. U posljednoj knjizi Kukuljević se indirektno ograđuje od Habdelićeva autorstva *Fasciculusa* napomenom kako “ovu nama nepoznatu knjigu spominje Stoger”⁸; te autorstva *Gospodina Kristuša zemeljski žitek*, jer “mi niesmo vidjeli ove knjige”⁹ kao i autorstva *Duše verne* s tvrdnjom kako je ovaj “Habdelićev rukopis izgubljen”¹⁰.

Pretpostavljena i sporna Habdelićeva autorstva kojima je Kukuljević pobudio kasnije istraživače na provjeru i eventualnu dopunu Habdelićeve bibliografije, sigurno su razlogom što je u svojim radovima o Habdeliću svoju kritičko-analitičku pozornost posvetio isključivo knjigama za koje je to autorstvo neupitno, a radi se o bibliografskom trolistu što ga čine *Dictionar*, *Pervi oca našega Adama greh* i *Zercalo Mariansko*.

Važno je, međutim, istaknuti kako je Kukuljević uz doprinos što ga je dao Habdelićevoj bibliografiji, a što se posebice odnosi na njezinu proširenu verziju u knjizi *Glasoviti Hrvati*¹¹ u kojoj je u krug desetorice odabranih hrvatskih ličnosti i njihovih životopisa uvršten i Habdelić. Međutim, Kukuljević je jednako značajan i po svojim kritičkim priložima o neupitnim autorima o čijim je djelima izrekao među prvima i svoje, još i danas održive ocjene. U knjizi *Književnici u Hrvatah*¹² to se posebice odnosi na Habdelićev *Dictionar* i *Pervi oca našega greh*, a u knjizi *Glasoviti Hrvati* na *Zercalo Mariansko* za koje navodi kako mu ono u studiji o Habdeliću “nije bilo pri ruci” te ga stoga ovdje iscrpnije analizira.

Za Habdelićev *Dictionar* iz 1670. Kukuljević posebno ističe njegovu didaktičku pobudu i vrijednost jer je bio namijenjen i koristan svekolikoj, primarno kajkavskoj školskoj mladeži te je tu “svoju svrhu i podpunoma postigao”¹³. Upravo ga se stoga ne smiju negativno uspoređivati i omalovažavati komparacijom s Belostenčevim *Gazophyllacijem*, objavljenim sedamdeset godina kasnije a kojemu na stvaran i simboličan način utire put. Takva Kukuljevićeva ocjena *Dictionara* u podlozi je i njegove suvremene književnoznanstvene recepcije koja se očituje i u interpretaciji Olge Šojat koja u svojoj studiji o Habdeliću¹⁴ ističe: “*Dictionar* je Habdelić izdao kako to na naslovnoj stranici sam kaže – za pomoć napretka u dijačkom jeziku mladencev horvatskoga i slavenskoga naroda – što znači da ga je namijenio školskim potrebama učenika, ne samo kajkavske Hrvatske, već i hrvat-

⁷ Ivan Kukuljević Sakcinski: *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Zagreb, 1886.

⁸ Ivan Kukuljević, *ibid.*, str. 149. i 150.

⁹ Ivan Kukuljević, *ibid.*, str. 149. i 150.

¹⁰ Ivan Kukuljević, *ibid.*, str. 149. i 150.

¹¹ Ivan Kukuljević, *ibid.*

¹² Ivan Kukuljević: *Književnici u Hrvatah*, *ibid.*, str. 36

¹³ Ivan Kukuljević, *ibid.*, str. 45

¹⁴ Olga Šojat: Juraj Habdelić, *ibid.*, str. 45

skoga područja južno od Kupe. Unatoč nekim nedostacima značenje je *Dictionara* veliko jer je to prvi rad takve vrste u kajkavskoj Hrvatskoj”. Autorica u potpunosti prihvaća i Kukuljevićevu obranu ovog Habelićevog djela u negativnoj usporedbi s Belostencem dodajući tome i činjenicu da se autor *Gazophyllacija* Habelićevim *Dictionarom* i sam “obilno poslužio”.¹⁵

Za Habelićevu pak jezičnu i književnoznanstvenu vrijednost i osbjunost njegova ključnog djela *Pervi oca našega Adama greh*, dovoljno je citirati upravo ono što je o tome Kukuljevićevu radu istakao i Zvonimir Bartolić jer je u Kukuljevićevoj ocjeni sadržano zapravo sve ono bitno što se odnosi, i na to djelo, ali i njegovu provjerenu recepciju:

“Mi se usuđujemo (*ističe Kukuljević!* op. J. S.) dapače ustvrditi da sva kajkavskohrvatska književnost neima bolje pučke knjige, poučne vrsti od ove našega Jezuite Habelića. Navlastito njegovi primjeri (pelde) crpljeni iz svetoga pisma i svetih otacah, iz povjesti svietske i crkvene, iz putopisah, te iz samoga života i narodnih običajah, tolika su zlatna zrna, kolika se u svih pobožnih i čudorednih knjigah onodbne naše književnosti sabrati nemogu. Način pripoviedanja piščeva je katkad ozbiljan, kadkad šaljiv, sada kara, sad poučava, gdi je potrebno prost je, dapače trivijalan, a opet drugdje uglađen i pridvoran, kako je to uprav zahtjevao predmet, o kojem, ili stališ, za kojega je pisao. (...) Ne manje vriednosti ima ista knjiga pogledom na bogatstvo jezika i jezičnih frazah.”¹⁶

Za *Zercalo Mariansko* Kukuljević je podjednako pun najljepših riječi i na račun djela, i na račun Jurja Hadelića koji je “s najvećom ljubavlju posvetio gotovo sav svoj život učenju svoga narodnoga jezika, navlaš onog narječja kojim se općenito govorilo u Hrvatskoj među Kupom, Savom, Dravom i Murom”, a “u tom narječju pisao je (Habelić!) tako čisto i izvrsno kako nijedan prije i poslije nje-ga”.¹⁷ Nije stoga neočekivana i Bartolićeva visoka ocjena Kukuljevićevog rada i književnoznanstvenoga pristupa jednome od najznačajnijih kajkavskih autora iz “zlatnog doba” kajkavske književnosti, od 16. do 19. stoljeća, jer “prvi ozbiljan pristup Habeliću, kao i nekim drugim kajkavskim piscima, dobit ćemo (*dobili smo* primjedba J. S.) iz pera mnogostruko zaslužnog Ivana Kukuljevića Sackinskoga. (...) Ivan Kukuljević je prvi od hrvatskih povjesničara iznio potpunije bibliografske podatke koji najvećim dijelom i danas stoje, kao što je prvi dao i jednu od najkompetentnijih ocjena o Habeliću do danas. (...) Kukuljević je oduševljeni otkrivač i prikazivač Habelićeva književnoga rada i njemu zasigurno pripada zasluga što je odista prvi od hrvatskih književnih povjesničara otkrio vrednote

¹⁵ Olga Šojat, *ibid.*, str. 45

¹⁶ Ivan Kukuljević: *Književnici u Hrvatah*, *ibid.*, str. 38. i 39.

¹⁷ Ivan Kukuljević: *Glasoviti Hrvati*, *ibid.*, str. 138

Habdelićeva djela, tim više što su njegovi radovi nastali u vrijeme kada su se o kajkavštini, kao instrumentu književnosti, izricale negativne ocjene.”¹⁸

2.

Iako je najugledniji hrvatski jezikoslovac svjetskog značenja i utjecaja u slavistici **Vatroslav Jagić** (Varaždin, 6. VII. 1838. – Beč, 5. VIII. 1923.) imao prema kajkavskome jeziku i književnosti izrazito emotivan odnos, njegovi znanstveni pogledi, naročito što se tiče jezika, odnosno kajkavskoga narječja, bitno su odudarali od toga emotivnoga odnosa. On je naime tijekom svoga plodnog znanstvenoga života i javne djelatnosti u domovini i u svijetu prošao kroz sve one faze koje je prošla, odnosno oko kojih se diferencirala znanost o kajkavkom narječju. Tu je znanost Aleksandar Belić¹⁹ u Stanojevićevoj “Narodnoj enciklopediji” pod natuknicom *Kajkavski dijalekt* definirao riječima:

“U slavistici su poznate tri skupine mišljenja s obzirom na rasprave o kajkavštini:

1. Slavisti koji u svojim tezama govore da kajkavsko narječje genetski pripada slovenskom jeziku: Kopitar, Miklošić, Božidar Raič, Jagić (do 1891.), Oblak, Ramovš, Murko, Maretić, Daničić, Toporišić i dr.

2. Oni koji zastupaju da je kajkavsko narječje u biti “prelazno”, jedna vrsta simbioze različitih govora (slovenskih, štokavskih, čakavskih (Rešetar, Belić, Aleksić i dr. – pri čemu neki posebno ističu da danas ovo narječje pripada hrvatskom jezičnom idiomu kao npr. Josip Hamm: *Der kajkavishe Dialekt bildet den Übergang von Serbokroatischen zum Slovenischen. Er besaß von der Zweiten Hälfte des 16. Jhs, bis zum Mitte des 19. Jhs eine von der slovenischen unabhängigen Literatur (...)* v. Josip Hamm, *Gramatik der serbokroatischen Sprache, 2. Auflage, Wiesbaden 1975,9;*

3. Pobornici hipoteze da kajkavsko narječje genetski pripada hrvatskom jeziku – Jagić (poslije 1891.), V. Rožić, Lukjanenko, Ivšić, Junković i dr.²⁰

Izrazito emotivnu Jagićevu vezu s kajkavštinom otkrivaju nam u punoj mjeri njegovi *Spomeni mojega života*,²¹ posebice stranice koje govore o majčnim “kajkavskim pismima” sinu, o njegovu sjećanju na ovu obrazovanu Varaždinku iz ugledne građansko-obrtničke obitelji koja je kod varaždinskih uršulinki “naučila

¹⁸ Zvonimir Bartolić, *ibid.*, str. 38. i 40.

¹⁹ Aleksandar Belić: *Kajkavski dijalekt*, Stanojevićeva Narodna enciklopedija, knj. II, 222.

²⁰ Citat prema Alojzu Jembrihu u studiji *Jagićeva razmišljanja o hrvatsko-kajkavskom narječju i hrvatsko kajkavskoj književnosti* u knjizi *Hrvatski filološki aspekti*, Osijek, 1990.; tisak “Zrinski” Čakovec, str. 95, fusnota 34.

²¹ Vatroslav Jagić: *Spomena mojega života*, str. 1-15, I. Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1930., knj. II, 1934.

čitati i pisati na kajkavskom narječju”. Njezin otac imao je u svojoj biblioteci poveći broj kajkavskih knjiga pa Jagić s ponosom govori o tome kako je vrlo rano, još za pučkoškolskih varaždinskih godina “pročitao svu dedinu kajkavsku biblioteku”. A jedan od Jagićevih najsnažnijih književnih doživljaja iz djetinjstva bilo je zajedničko prijateljsko dječje “čitanje Robinzona u kajkavskom prevodu”.

Odnosi se to na djelo “Mlajši Robinzon” Antona Vranića iz 1796.²² na knjigu čiji, iako oštećen “egzemplar ostaje u mojoj biblioteci kao najstariji pratilac mojeg života iz književnog carstva sve do moje smrti”²³

Bili su to dakle pogodni trenutci za dječaka Jagića da već tada zavoli “horvatsku” (!) knjigu te stvori i svoj kasniji znanstveni pogled i odnos prema govoru svoje majke i njezinoj varaždinskoj kajkavštini kojoj se kasnije (1867. g.) divio i Fran Kurelac, kako to navodi i Alojz Jembrih u svojoj studiji²⁴ eksplicirajući studiozno i argumentirano genezu, oscilacije i sazrijevanje Jagićevih znanstvenih stajališta. No dimenzijama i intenzitetu Jagićeva emotivnog odnosa prema kajkavštini vrijedno je istaknuti i činjenicu da se njome nije govorilo samo u njegovu roditeljskom domu već i u njegovim obiteljskim domovima diljem svijeta (Odesa, Berlin, Petrograd, Beč) pa se tako i spomenuti Kurelac oduševio i kajkavskim govorom Jagićeve žene koja je bila podrijetlom iz Klanjca jer “njemu se silno sviđala kajkavština moje drage žene” - kako to bilježi Jagić u svojim *Spomenima*, a ističe kao zanimljiv podatak i A. Jembrih.²⁵

U direktnom srazu s takvim emotivnim odnosom prema jeziku svoga djetinjstva, mladosti, pa i obiteljskoga doma, bili su Jagićevi prvotni znanstveni pogledi na taj jezik koji, pod utjecajem svoga bečkog učitelja Miklošiča drži sastavnim dijelom slovenskoga jezika izvodeći iz toga čak i zaključak kako Hrvati “po jezičnom sustavu jesu Slovenci”.²⁶ A tvrdi to i usprkos tome što je najavio i dokazao u svome radu o Antunu Vramcu²⁷ pišući o njegovoj *Postilli* “upliv književnosti hrvatske (glagolizma) na probuđenje kajkavštine u XVI. vieku, kao i utjecanje hrvatskoga jezika (štokavštine i čakavštine) u narječje kajkavsko.”²⁸

²² *Mlajši Robinzon iliti jedna kruto povoljna i hasnovita pripovest za decu* od J. H. Kampa iz nemškoga na horvatski jezik prenešena po Antunu Vraniću, slavne biskupije zagrebečke mašniku, Prvi del; drugi del, Zagreb, 1796.

²³ Vatroslav Jagić, ulomci iz *Spomena mojega života*, str. 1 – 15, u knjizi Marijana Kraša: *Dragi stari Varaždin*, Mini-print-logo d. o. o. Varaždin 2007., str 59 – 67.

²⁴ Vatroslav Jagić, *ibid.*, str. 64

²⁵ Alojz Jembrih, *ibid.*

²⁶ Vatroslav Jagić: *Jihoslovane! Obraz narodnospisno – literarni*, V. Praze 1864, Jembrih, *ibid.*, str. 90

²⁷ “Književnik” III., Zagreb, 1866.

²⁸ *Ibid.*, str, 307.

U okvir direktnog ignoriranja takve osobne znanstvene spoznaje ide i simplificirano Jagićevo tumačenje pridjeva slovenski koji su za oznaku svoga jezika rabili kajkavski pisci, a on ga poistovjećuje s pojmom *slovensčine* umjesto da ga tumači kao njihovu označnicu *slavenskog* jezika, odnosno *hrvatskog*, zapravo *hrvatskokajkavskog* jezika, a što se potvrđuje i značenjem toga pojma u naslovu Jagićeve omiljene dječje knjige.

Od takva ekstremnoga stajališta koje najvećim dijelom pripisuje autoritetu svoga učitelja, Jagić se počinje ograđivati 1891., kako to proizlazi iz Belićeva članka i njegove Jembrihove interpretacije. Otad počinje sazrijevati njegova znanstvena spoznaja o kajkavštini kao prijelaznom narječju, ali i o kajkavskom kao hrvatskom jeziku “koji je kroz četiri stoljeća u književnosti zauzima svoj samostalni položaj”.²⁹

A upravo u intenzivnijem Jagićevom proučavanju kajkavske književnosti potkraj 19. i početkom 20. stoljeća dolazi do revidiranja njegovih ekstremnih stavova, do njegova prepoznavanja znanstvenoga identiteta kajkavštine kao neprijepornoga kajkavskoga književnoga jezika. U tome kontekstu pojavljuje se i Jagićev interes za Jurja Habelića koji ga uvjerava u postojanje takva identiteta pa je Jagićev književno-kritički i književnoznanstveni stav djelovao i na njegove jezikoslovne, dijalektalne spoznaje. A o Habeliću je Jagić opširno i analitički pisao u dva navrata, 1904. i 1910. godine, najprije u raspravi *Ein Prediger dus dem ende des XVII. in Agram*³⁰ a potom studiji *Nochmals Juraj Habelić und seine literarische Tätigkeit im XVII. Jahrhundert*.³¹

U raspravi o Habeliću u kojoj se osvrće na njegov *Pervi oca našega Adama greh* Jagić uz opširan sadržajni prikaz djela posebno navodi kako je ono “najbolji produkt hrvatskokajkavske književnosti” (A. Jembrih),³² naglašavajući posebice njegove jezično-stilske posebnosti, od oratorske retorike do leksičkoga bogatstva i impresivnog, životopisnog stila. Autora toga djela nazivlje stilskim virtuozom, a njegov jezik najilustrativnijim uzorkom kajkavskog književnog (*baroknog!*) jezika u 17. stoljeću. U studiji pak o Habeliću u kojoj se bavi nepoznatijim dijelovima Habelićeve biografije, Jagić uz sadržajnu analizu *Zercala Marianskoga* ulazi još dublje u genezu i analizu Habelićeva jezika, zadržavajući se posebice na Habelićevoj leksičkoj bravuroznosti. A bitne razloge tome zašto se Jagić u tolikoj mjeri i s toliko znanstvene pozornosti bavio upravo Habelićem A. Jembrih pronalazi u tome:

²⁹ Ibid., str. 94.

³⁰ Archiv, XXVI, 1904., str. 578 - 579

³¹ Archiv, XXXI, 1910. str. 529 - 553.

³² Alojz Jembrih, ibid., str. 98. i 99.

1. jer je Habelić okvalificiran kao najbolji kajkavski pisac 17. st.;
2. na osnovi takve kvalifikacije želio je svratiti (makar *post festum* iako je, najprije (in)direktno, podržao Daničićovo isključenje – op. J. S!) pažnju obrađivačima *Akademijina rječnika*, ne bi li pri tome Habelićevo djelo pri izradi Rječnika uzeli u obzir.³³

Može se stoga slobodno reći kako je argumentirana ocjena koju Zvonimir Bartolić³⁴ pridaje dvama Jagićevim radovima o Jagiću, to jest da oni “još uvijek idu u ono najtemeljitije što je o Jurju Habeliću, njegovom književnom djelu i njegovom jeziku napisano” te kako su oni u znanstvenoj književnopovijesnoj literaturi s obzirom na njegov neosporan autoritet, poticajno djelovali na daljnje proučavanje Habelićeva djela, a to znači da su na svojevrsan način kompenzirali Jagićeve zablude, odnosno stavove o kajkavskom jeziku na koje s razumijevanjem konteksta 19. stoljeća u kojemu su nastali upućuje Alojz Jembrih, kao pouzdan i argumentiran istraživač njihove geneze.

3.

Iako se nije obimnije kao ni sustavnije bavio proučavanjem kajkavske književnosti, na što nas upućuje i njegova bibliografija s relativno malim brojem bibliografskih kajkavskih jedinica,³⁵ književni kritičar i povjesničar **Branko Vodnik** (Drechsler) (rođen u Varaždinu 26. II. 1879. i u kojemu je završio svoje osnovno i gimnazijsko školovanje, a umro 14. VI. 1926. u Zagrebu) svakako je značajan za afirmaciju kajkavske književnosti starijih razdoblja. Naime, u svoju *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga I. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća uključio je i starokajkavsku dionicu hrvatske književnosti posvetivši joj pažnju trima posebnim temama, a to su Počeci kajkavske književnosti (str. 204—209), Kajkavska književnost u 17. stoljeću (str. 267—276) i Kajkavska književnost u 18. stoljeću (str. 356—366).

Bez obzira na to što tom Vodnikovom pristupu i prikazu kajkavske književnosti možemo spočitnuti sve ono što u svome znanstvenom članku pod nazivom *Stavovi Branka Vodnika prema kajkavskoj književnosti 18. stoljeća* iznosi Hrvojka Mihanović Salopek³⁶ ističući autorovu “povijesno-bibliografsku manjkavost u na-

³³ Zvonimir Bartolić, *ibid.* str. 42.

³⁴ Zvonimir Bartolić, *ibid.*, str. 42.

³⁵ Vida Flaker: *Bibliografija radova Branka Vodnika* i Nedjeljka Paro: *Dodatak bibliografiji radova Branka Vodnika* u Zborniku o Branku Vodniku književnom povjesničaru. Izdavač Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb 2001. (str. 327—370. i 371—372.).

³⁶ Hrvojka Mihanović-Salopek. *Stavovi Branka Vodnika prema kajkavskoj književnosti 18. stoljeća*. *Zbornik o Branku Vodniku*, *ibid.*, str. 115—126.

vođenju vrijednih duhovno-vjerskih djela,³⁷ a što se dobrim dijelom tiče i dvaju prethodnih Vodnikovih poglavlja, jednako duhovno-vjerskog kao i svjetovnog sadržaja, a na što također opravdano reagira autorica, Vodnikovo uključivanje kajkavske književnosti u integralan korpus hrvatske dopreporodne književnosti predstavlja čin koji nikako ne opravdava, ali ipak relativizira sve navedene Vodnikove nedostatke.

Njegova je prva naša znanstvena nacionalna i književnopovijesna sinteza, a što je bitna označnica njegove Povijesti, ravnopravan zbir svih relevantnih hrvatskih "pokrajinskih" književnosti koje su u Povijesti jezično i regionalno apostrofirane unutar temeljnih književnopovijesnih poglavlja, i to Hrvatska književnost od humanizma do reformacije, Reformacija i protureformacija, te Hrvatska književnost u XVIII. stoljeću (prosvjetiteljstvo). Na taj su način u Vodnikovoj sintezi svoje zasluženno mjesto našli svi u nju uključeni segmenti nacionalne hrvatske književnosti među kojima je i ovaj kajkavski koji izlazi iz svoga jezičnoga i teritorijalnoga rezervata i priključuje se cjelini kojoj, ne samo organski po svom jeziku nego i po svojim jezičnostilskim i književnoestetskim obilježjima pripada.

Svoj relevantan književnopovijesni portret Jurja Habdelića kojemu kao najistaknutijem kajkavskom autoru svoga doba posvećuje, razmjerno prema drugim autorima relativno dosta prostora,³⁸ akcentirajući i njime određeno značenje pisca, Vodnik gradi na Habdelićevim ključnim propovjedačkim djelima Zercalu marianskom i Pervom otca našega Adama grehu. Ta djela promatra u njihovu odnosu prema društvenim pojavama i životu vremena na koje se odnose. Na takvoj tematskoj odrednici Vodnik, u skladu sa svojim filološko-pozitivističkim stilom i pristupom tematski i sadržajno prikazuje ta djela temeljena na pripovjedačkoj retorici koja je označnica i autorova stila. Iako Vodnik obilježuje Habdelića kao najčuvanijeg kajkavskog propovjednika svoga doba, on također prihvaća i mišljenja svojih književnopovijesnih prethodnika, Kukuljevića, a posebice Jagića o bogatstvu Habdelićeva kajkavskoga jezika u njegovim proznim djelima a koja i po njegovu mišljenju u svome jezičnome ustroju nadrastaju Habdelićev Dictionar jer je "u njima više jezičnoga blaga tadašnjega kajkavskoga narječja nego u rječniku".³⁹

S Jagićevim aktualnim stavovima o Jurju Habdeliću Vodnik se imao prilike upoznati neposredno prilikom stvaranja svoga književnopovijesnoga pregleda, jer su bili objavljeni 1904. i 1910. dok je taj njegov pregled objavljen 1913. To znači da je Vodnik akceptirao najrelevantniju suvremenu literaturu o piscu, čija jezuitska retorika postaje sastavnim dijelom njegove autorske poetike. Dokazom tome je i iscrpan pregled te literature, jednako one najstarije kao i najnovije koja se na-

³⁷ Hrvojka Mihanović-Salopek. *ibid.*, str. 117

³⁸ Branko Vodnik: *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1913., str. 269-272.

³⁹ Branko Vodnik, *ibid.*, str. 269.

lazi u Vodnikovoj Povijesti i koji kao njezin integralan dio upućuje na autorovu književnoznanstvenu utemeljenost. A u primjeru i slučaju Jurja Habelića Vodnik je primijenio poznata načela i praksu svoje književnoznanstvene paradigme kava oscilira između prihvaćenog modela pozitivističke povijesti književnosti kao i nužnosti njezina nadraštavanja, o čemu u svojoj studiji "Smisao oblika", podnaslovljenoj Metodologija književno-znanstvenog rada Branka Vodnika meritorno raspravlja i problematizira Nina Aleksandrov-Pogačnik.⁴⁰ To što ovu paradigmu nije nadrastao ostajući i u primjeru Jurja Habelića više u domeni biografskog pozitivizma nego književne interpretacije, rezultat je stanja hrvatske znanosti o književnosti u Vodnikovo doba, koja će se tek s Kombolovom Povijesti hrvatske književnosti i na Habelićevu imenu i primjeru pokrenuti u novom, književnoestetskom smjeru.

Uz neosporne zasluge za nesumnjivu književnopovijesnu afirmaciju kajkavske književnosti u svojoj knjizi, jedan, i to možda od najvećih grijeha Branka Vodnika prema toj književnosti svakako je izostanak imena (i djela) Katarine Patačić u njegovoj Povijesti. To je tim neobičnije što je upravo Vodnik među prvima upozorio na ovu varaždinsku kontesu i poetesu objavivši kratku studiju 1912. godine pod nazivom Pjesnikinja grofica Katarina Patačić, i to u Prilozima za povijest hrvatske književnosti.⁴¹ Uz tu je studiju Vodnik objavio i svoj prijepis rukopisnog predloška autoričine "zagubljene" zbirke Pesme horvatske i tako najneposrednije upoznao čitatelje s tim osebjunim postbaroknim i rokokoovskim kajkavskim kanconijerom. Pritom Vodnik nije zaobišao ni posebno značenje pjesnikinje ističući posebice kako "s potpuna nedostatka književnosti kajkavske svjetovnoga sadržaja u XVIII. stoljeću do Josipa II. odlično mjesto (obilježio J. S.) zaprema jedina kajkavska pjesnikinja ovoga doba Katarina grofica Patačić".⁴²

Uz Vodnikov kritički interes za Jurja Habelića i Katarinu Patačić valja svakako istaknuti i njegov interes za Tituša Brezovačkoga kojega doduše samo spominje kao najznačajnijega kajkavskoga pisca, ali kojega kvalificira kao najvećeg komediografa svoga doba proisteklog iz redova bivših pavlina. U duhu takve afirmativne ocjene koju u Povijesti nije šire elaborirao bio je Vodnikov pristup ovome komediografu i 1920. godine kada priređuje i objavljuje tekst 1. izdanja "Matijaša Grabancijaša dijaka" te piše opširno o životu i književnom radu autorovu.⁴³ Istom se autoru vraća i 1925. u povodu premijere "Diogeneša" kojega je na scenu postavio

⁴⁰ Zbornik o Branku Vodniku, *ibid.*, str. 29-39.

⁴¹ U *Bibliografiji* V. Flaker za 1912. g. (Zbornik, str. 378—379) ne navodi se taj Vodnikov prilog, iako se za 1913. navodi prikaz Vodnikovog teksta o Katarini Patačić objavljen u *Viencu* 4 (1913), 1209.

⁴² Branko Vodnik, *ibid.*

⁴³ *Prilozi za povijest hrvatske književnosti* — Dr. Branko Vodnik *Grada za povijest književnosti Hrvatske*, JAZU, knj. 9, str. 244—301, Zagreb, 1920.

Branko Gavella koristeći se sačuvanim tekstom prijepisa izgubljenog "autografa". U dva svoja teksta objavljena tim povodom⁴⁴ Vodnik odlučno razrješuje dotadašnje sumnje o autorstvu Diogeneša koje na temelju pronađenog prijepisnog izvornika pripisuje Brezovačkom, osporavajući argumentirano potencijalno autorstvo toga djela Tomašu Mikloušiću ili Matiji Jandriću. Tu je tezu o neprijepornom autorstvu Tituša Brezovačkoga branio i u polemici s Rudolfom Maixnerom⁴⁵ pa je tako ova teza, koju podrobnije osvjetljuje Teodora Vigato,⁴⁶ kao i njezina, dakle, obrana potekla od Branka Vodnika itekako značajna za povijest kajkavske književnosti.

Za nju je također značajan i Vodnikov interes za još jednog kajkavskog pisca - Jakoba Lovrenčića o kojemu je pisao u dva navrata⁴⁷ apostrofirajući među njegovim djelima kao dva najznačajnija Adolf ili kakvi su ljudi (1833.) i Petrica Kerempuh (1834.), a vrijedne su svakako spomena i Vodnikove enciklopedijske bibliografske jedinice⁴⁸ o većem broju kajkavskih pisaca, što nam sve daje potpuniju sliku o Vodnikovu odnosu prema kajkavskoj i o njegovu osobnome prilogu njezinome kritičkom osvjetljenju. U tome je kontekstu i ocjena Zvonimira Bartolića o Vodniku u čijoj je "Hrvatskoj književnosti" Juraj Habledić dobio "neusporedivo bolje mjesto, nego u Šurminovoj Povijesti". Vodnik Habledića naziva najvažnijim propovjednikom u 17. stoljeću i najplodnijim piscem u čijim se glavnim proznim djelima "ogleda javni i privatni život onoga doba". Sve su to bitne odrednice za Bartolićev afirmativan kritički zaključak o Vodniku koji je "svojom ocjenom Habledićeva stvaralaštva kao i svojim pozitivnim stavom prema književnosti pisanoj hrvatskokajkavskim književnim jezikom znatno popravio odnos naspram tom dijelu hrvatske književnosti".⁴⁹

⁴⁴ Tito Brezovački: *Diogeneš*, Jugoslavenska knjiva, IX, knj. II, br. 6, str. 196—198, Zagreb, 16. IX. 1925.; *Komediograf starog Zagreba. Tituš Brezovački*. Hrvatska pozornica, br. 8, str. 123—130, Zagreb, 20. X. 1925.

⁴⁵ Tituš Brezovački: *Diogeneš*. (Malo odgovara). Jugoslavenska knjiva, IX, knj. II., br. 10, Zagreb, 16. XI. 1925.

⁴⁶ Teodora Vigato: Branko Vodnik i komedija *Diogeneš* Tita Brezovačkoga. Zbornik radova o Branku Vodniku, *ibid.*, str. 227—238.

⁴⁷ Vladoje Dukat: Lovrenčićev. Petrica Kerempuh. Rad, knj. 220. *Nastavni vjesnik*, XXIX, sv. 1—2, str. 64—66; Zagreb, rujan-listopad, 1920. i Jakob Lovrenčić. *Omladina*, V, br. 6—7, str. 139—141, 1. III. 1922.

⁴⁸ U *Narodnoj enciklopediji* prof. St. Stanojevića. I knjiga, 1925. i II. knjiga 1926. Vodnik je autor i članka: Brezovački Tito, Domjanić Dragutin, Galović Fran, Hrčić Fran, Jandrić Matija, Krajačević Nikola Sartorius, Lovrenčić Jakob, Malevac Juraj, Mikloušić Toma, Patačić Katarina, Pavić Nikola, Vramec Antun.

⁴⁹ Zvonimir Bartolić, *ibid.*, str. 61-62.

4.

Uglednim varaždinskim profesorima koji su se uvrstili u red književnih znanstvenika pripada i **Franjo Galinec** (Vranojelje u općini Bednja 23. VI. 1887. - Varaždin, svibnja 1945.) istraživač hrvatske starokajkavske književnosti. Središnje mjesto njegova nasilno nedovršenog književnoznanstvenog opusa koji sadrži dvadesetak dragocjenih radova, i to studija i opširnijih članaka, a koje je ovaj samozatajni znanstvenik skromno nazivao *raspravama* i *raspravicama*, pripada kajkavskim piscima XVII. i XVIII. Stoljeća, među kojima su Juraj Habelić, Juraj Haulik, Hilarion Gašparoti, Štefan Zagrebec i Tituš Brezovački. Ti Galinčevi radovi nastali su najvećim dijelom u tridesetim godinama 20. stoljeća i to u vrijeme intenzivnijeg povratka kajkavskog kao i čakavskog jezika u hrvatsku književnost pa su u tom vremenu bili i živi podsjetnik na njezine kajkavske izvore i nasilno prekinutu kajkavsku tradiciju sredinom 19. stoljeća.

U svome pristupu kajkavskoj književnosti Galinec se ponajviše služio komparativnom metodom kojom dominantan filološki pristup ranijih povjesničara te književnosti proširuje i obogaćuje nizom svojih uspješnih korelacija. Pomoću njih je Galinec otkrivao višestruke veze kajkavskih pisaca sa svjetskom književnošću, ali i sa čakavskom i štokavskom književnošću dokazujući kako su pojedini kajkavski autori poznavali vrhunska djela iz svjetske i domaće književne baštine. Jedan od takvih autora je i otac hrvatske književnosti Marko Marulić čije je latinsko djelo *De bene beateque vivendi*, tiskano prvi put u Veneciji 1506./1507. bilo varaždinskim kajkavskim piscima "prema istraživanju Drage Biščana,⁵⁰ dostupno u izdanju iz Kölna (1531.) u kapucinskoj, a ono iz izdanja u Antwerpenu (1854.) u franjevačkoj knjižnici.

Komparativnom metodom Galinec je osvijetljavao i egzemplarne veze pojedinih kajkavskih autora s usmenom, pučkom književnošću iz koje su oni uzimali prikladne motive i teme za svoje *pelde*, bilo u pripovjedačkoj, bilo u retorsko-homilističkoj prozi. Takvu je metodu Galinec kao autor proširio i na istraživanje međusobnih suodnosa nekih autora koji su iste i slične teme ponekad direktno preuzimali jedni od drugih u obliku kompilacija, ali često i osobnih interpretacija. Zahvaljujući inventivnoj i argumentiranoj primjeni komparativne metode, Galinec je ukazao na dragocjene izvore kajkavske književnosti kao i na njezinu čvrstu međusobnu povezanost autora i djela u slučajevima kojima se znanstveno bavio. Jedan od takvih radova svakako je Galinčeva studija *Loci communes u pričanju starijih hrvatskih pisaca* na temelju koje je vrstan poznavatelj i afirmator Galinčeva djela pouzdano zaključio kako bi se označnica "*loci communes* mogla staviti kao dio naslova većine radova prof. Galinca jer traganje za zajedničkim

⁵⁰ Drago Biščan: *Prilog Franje Galinca proučavanju kajkavske književnosti XVII. i XVIII. stoljeća* KAJ, XXIX, br. 3, 1996., str. 17-30.

mjestima u tekstovima starijih hrvatskih pisaca njegova je poglavita zadaća⁵¹

U njima je Galinec afirmirao primjerenost i značenje svoje komparativnofilološke metode za koju su zanimljivi i značajni i drugi njegovi "sitniji" radovi. Iako se Galinec nije podrobnije bavio književno-estetskim i jezičnim značajkama izabranih autora jer je najviše pažnje posvetio tematsko-fabularnim odrednicama njihova djela, njihovim izborom u velikoj je mjeri apostrofirao i njihovo književno značenje. Kajkavski autor kojim je Galinec bio najviše zaokupljen i koji se pojavljuje u većini Galinčevih književnoznanstvenih priloga kajkavski je pisac Juraj Habdelić čiji je utjecaj na J. Haulika i H. Gašparotija podvrgnut temeljitom kritičkom osvjetljenju. Ukupno je Galinec autor sedam radova o Juraju Habdeliću koje navodi u svojoj monografiji o tome najznačajnijem kajkavskom piscu XVII. st. Zvonimir Bartolić⁵²: *Ezopova basna u hrvatskoj kajkavskoj književnosti XVII. i XVIII. stoljeća*⁵³; *Juraj Habdelić kao knjiženi ugled i izvor Mulihov*⁵⁴; *Juraj Habdelić, T. Brezovački, Š. Zagrebec*⁵⁵; *Habdelićev utjecaj u Gašparotijevoj legendi Cvet sveteh*⁵⁶; *Još tri varijante za Edipov motiv u našoj književnoj predaji iz XVII. i XVIII. stoljeća*⁵⁷; *Reminiscencija Jurja Habdelića iz prošlosti Varaždina*⁵⁸; *Marko Marulić i Juraj Habdelić*.⁵⁹

Navedeni Galinčevi radovi su, prema Batolićevoj ocjeni, "ukazavši na izvore i sadržaj Habdelićevih djela, kao i na izvor čitavog niza hrvatskih pisaca, znatno pomaknuli granicu poznavanja Habdelićevih književnih djela".⁶⁰ Ta je ocjena ujedno znanstvena rehabilitacija cjelokupnog Galinčevog doprinosa povijesti kajkavske književnosti nakon više desetljeća prisilne javne šutnje o autoru čija je prisutnost i u znanstvenoj literaturi bila tek simbolična, svedena na ime tek poneke bibliografske jedinice u literaturi pojedinih autora.

5.

Za književnog povjesničara starijih razdoblja hrvatske književnosti **Franju Šveleca** (Koškovec kod Ivanca kraj Varaždina 7. VIII. 1916. - Zadar, 26. XII. 2003.) zavičajna kajkavska književnost nije bila u domeni njegova posebnog

⁵¹ Drago Biščan, *ibid.*, str. 19.

⁵² Zvonimir Bartolić: *Književno djelo Jurja Habdelića* 27, Sjevernohrvatske teme 3, "Zrinski", Čakovec, 1985.

⁵³ *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, sv. I., Zagreb, 1935. (JAZU)

⁵⁴ *Nastavni vjesnik*, knj. 42, g. 1993-1934., str. 39-46.

⁵⁵ *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knj. 15, Beograd, 1933., str. 64-74.

⁵⁶ *Vrela i prinosi*, Sarajevo, br. 6/1936.

⁵⁷ *Prilozi za književnost, jezik i folklor*, Beograd, 1939. g., knj. 19

⁵⁸ *Spomenica Varaždinske gimnazije*, Varaždin, 1936., str. 117-129.

⁵⁹ *Nastavni vjesnik*, knj. 45/1936.-1937., sv. 1-3, str. 23-27.

⁶⁰ Zvonimir Bartolić, *ibid.*, str. 53.

književnoznanstvenog interesa. Bili su to primarno renesansni i barokni pisci s juga Hrvatske prema kojima nije zazirao ni od tradicijskog, pozitivističkoga, ali ni od sociološko–estetskog, a djelomice i suvremenog strukturalnog pristupa u kasnijem razdoblju svoje književnopovijesne djelatnosti. No s temom kajkavske književnosti, i to one iz 17. stoljeća, susreo se kao autor hrvatske književnosti toga vremena u III. knjizi *Povijest hrvatske književnosti*.⁶¹ U njoj je kajkavska književnost uključena u poglavlje *Književnost u sjevernoj Hrvatskoj*,⁶² a koja uz izvorne kajkavske pisce obuhvaća i predstavnike ozaljskoga jezičnoga kruga čije je djelo nastalo u sjevernoj Hrvatskoj, u dodiru i prožimanju njihova čakavskoštokavskoga narječja s kajkavskim.

Kao najistaknutije kajkavske pisce XVII. st. Švelec ističe Nikolu Krajačevića i Jurja Habelića koji, prema njegovu kriteriju, svojim djelima “doduše ne ulaze u književnost, ali su vrlo značajni za opću atmosferu”.⁶³ Upravo se stoga autor-ski portreti te dvojice kajkavskih autora i ne temelje na opširnijoj književnoj analizi već na apostrofiranju i isticanju u prvi plan njihova vjerskog svjetonazora i kritičkog odnosa prema određenim društvenim pojavama koje su u nesuglasju s tim svjetonazorom. Obojicu tako ujedinjuje njihov moralno-etički odnos prema “nepoćudnoj” pučkoj poeziji na koju se, i kao propovjednici, i kao nabožni pisci obaraju. Ipak, Švelčev pristup Habeliću ne zaobilazi neke bitne književnojezične značajke ovoga pisca, a to je njegova kajkavština i odlično poznavanje narodnog jezika, te “često pronalaženje jezgrovitih i živih riječi za svoje ideje”.⁶⁴ Takve su pak riječi, prema Švelčevu isticanju, osim za iskaz ideje našle svoju funkciju i u nekim klasičnim “vrlo živim” Habelićevim opisima, posebice onima koji se odnose na povijesne događaje kao što su seljačka buna i Urota zrinško-frankopanska kao i onima koji govore “osobito jarko o haranju austrijske soldateske na granici prema Turcima”.⁶⁵ Sve su to određeni elementi jezično-stilske analize u kojoj Švelec ne identificira baroknu poetiku pisca, ali indirektno upućuje na nju.

Među ostalim kajkavskim piscima Švelec izdvaja Ivana Belostenca isključivo kao autora *Gazophyllacija*, i to enciklopedijskom natuknicom spominjući u njoj tek uzgred njegove propovijedi i druga nabožna djela “bez književnih pretenzija”. Uz Belostenca Švelec navodi i Baltazara Milovca kao autora molitvenika *Dvojušni kinč* i *Dušni vrt* te povijesti isusovačkog reda u koju je uključen

⁶¹ *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3. “Liber” – “Mladost”, Zagreb, 1974.

⁶² *Povijest* 3, str. 235 – 261.

⁶³ *Ibid.*, str. 236.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 236.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 240.

kritički osobni odnos prema “taštini i slavoljublju Petra Zrinskoga i osobito njegove žene Katarine Frankopan”.⁶⁶

U širi okvir kajkavske književnosti XV. stoljeća uključeni su Juraj Ratkaj kao povijesni kroničar svoga vremena te dva kajkavska pisca svjetovnjaka Matija Magdalenić i Gabrijel Jurjević. Pri tom se Švelec većim dijelom zadržava na stvarnim izvorima Magdalenićeva *Zvončića* i Jurjevićevih *Listi heroov* nego na, makar i djelomičnoj, poetskoj sugestivnosti njihova djela. No, takav književni i kritičkostilski postupak Švelec primjenjuje u pristupu pripadnicima ozaljskoga književno-jezičnoga kruga Petru Zrinskome i Franu Krsti Frankopan. Posebice je uočljiva Švelčeva kritičko-estetska eksplicacija Frankopanova *Gartlica* koja argumentirano upućuje čak na veću književnu vrijednost toga pjesničkoga djela nego mu Švelec kao književni povjesničar pripisuje.

Iako je kajkavska književnost u Švelčevu poglavlju kao i u poglavljima autora drugih dijelova *Povijesti* u 3. knjizi (a to su za razdoblje renesansne književnosti Marin Franičević, za razdoblje prosvjetiteljstva Rafo Bogišić) prostorno, pa i u kritičkom pristupu u svojevrсноj sjeni književnosti hrvatskoga juga, zasluga je sve trojice autora integriranje te književnosti u širi, nacionalni okvir.

Ponavljajući još jednom kako “sve to nije književnost u pravom smislu riječi” Švelec na neki način proturječi samome sebi tvrdnjom kako ipak “u Habeliću imamo prozaika značajne snage koji nepatvorenom riječi, odslikava određene oblike života svoga vremena”.⁶⁷ Švelec zamjera Habeliću kako ta njegova *nepatvorena riječ* nije podjednako kritična prema svim sudionicima povijesnog i socijalnog poretka i sukoba, no za takav piščev postupak nalazi i riječi opravdanja. Iako, naime, “iz svake njegove stranice izbija upravo slijepa angažiranost na strani feudalnog legaliteta. On smatra da su takvi odnosi od boga stvoreni i da ih stoga treba respektirati. Pa ipak, koliko god udarao na ‘puntarije’ i bez ikakva ustezanja osuđivao svaki znak nepokoravanja, iz njegovih spisa izbija više nego očajan položaj kmeta u uvjetima bezdušne eksploatacije što ih je feudalac prakticirao. (...) I njegove pokude na račun gospodskih gizda i gospodskih gozbi i naročito njihova nazdravičarstva (...) više su opomene na liniji borbe protiv grijeha nego stvar revolta protiv feudalaca”.⁶⁸

Posebnu kritičnost Švelec je pokazao prema Habelićevu *Dictionaru* negirajući autoru bilo kakvu lingvističku spremu i svodeći ga tek na udovoljavanje školskoj potrebi. Takvom ocjenom odudara od svojih književnopovijesnih prethodnika, od Ivana Kukuljevića Sakcinskog do Krešimira Georgijevića, gubeći iz vida činjenicu da je ipak riječ o značajnoj lingvističkoj prethodnici Belostenčevu rječniku. Ipak, Zvonimir Bartolić smatra kako Švelčev pristup Habeliću sa svim svojim prestrogim kritičkim

⁶⁶ Ibid., str. 242.

⁶⁷ Ibid., str. 240.

⁶⁸ Ibid., str. 240.

objekcijama ne umanjuje ni Habdelićevu vrijednost i značenje pisca koji je prema Švelcu "sa svojim vremenom gotovo ravnopravno dijelio i sve predrasude i prazno-vjerja ne nadvisujući u tome mnogo ni zaostali i neuki puk".

6.

Među najrevnijim suvremenim istraživačima⁶⁹ kajkavske baštine i cjelokupne kajkavske književnosti 20. stoljeća, a koja čini glavninu i središnju os autorovih sjevernohrvatskih tema književni je kritičar, povjesničar, esejist i urednik **Zvonimir Bartolić** (Donja Dubrava, 20. II. 1930. – Čakovec, 10. II. 2009.). Za kajkavianu posebno su značajni njegovi pretisci dvaju izdanja starokajkavske književnosti koju je on priredio, transkribirao i popratio fundamentalnim studijama o njihovim autorima. Radi se o *Decretumu*⁷⁰ varaždinskog notara Ivanuša Pergošića i o *Putnom tovarušu*⁷¹ Ane Katarine Frankopan Zrinske. U oba slučaja radi se o autorskom prilogu renesansi zapostavljene i najvećim dijelom nedostupne i nepročitane kajkavske književnosti. Svojom znanstvenom akribičnošću u ovim reprintima i kritičkom interpretacijom oba djela Bartolić ih tekstološki približuje suvremenim čitateljima, no njegove interpretacije nisu samo književno i tematski sadržajne nego su sastavnim dijelom prikaza povijesnih, kulturoloških i književnopovijesnih okvira u kojima nastaju.

Dakako da Bartolić punu kritičku pažnju poklanja i njihovom jezičnom identitetu, otkrivajući prirodu i izvore specifičnog književnog izričaja, i I. Pergošića i K. Zrinske koji se mogu obilježiti karakterističnim kajkavskim, štokavskim i čakavskim prožimanjima. *Putni tovaruš* Katarine Zrinske sastavnim je dijelom književnopovijesnog triptiha *Zriniana* i opširne zrinško-frankopanske teme kojom je Bartolić bio trajno zaokupljen akcentirajući uz književno i jezično i društvenopolitičko značenje i tragičnu sudbinu ugledne hrvatske obitelji i njezinih članova – Jurja Zrinskoga, Nikole i Petra Zrinskog te Frana Krste Frankopana kojima je posvetio niz svojih studija temeljenih na revnom istraživanju različitih, relevantnih izvora. Uz pretiske o kojima je riječ svojim se značenjem nameću i Bartolićeve monografije o trojici kajkavskih autora – Jurju Habdeliću,⁷² Florijanu Andrašecu⁷³

⁶⁹ Za obilnu bibliografiju Z. Bartolića ilustrativni su prilozi Ernesta Fišera: *Ustrajni istraživač sjevernohrvatskih tema*, "Hrvatski sjever", V. 2000., br. 1-4, str. 136.161., kao Tome Blažeke *Plodne godine znanstvenika i književnika prof. dr. Zvonimira Bartolića* "Hrvatski kajkavski kalendar", 2005., str. 1 17-124.

⁷⁰ Ivanuš Pergošić: *DECRETUM 1574*. Matica hrvatska - Zrinski; Čakovec, 2003.

⁷¹ *TRIPTIH ZRINIANA*, Katarina Zrinski: *Putni tovaruš*, izvornik Kaj I; Katarina Zrinski, transkripcija, knj. II; Zvonimir Bartolić

⁷² *MAJKA KATARINA*, Matica hrvatska, Zrinski d. d., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Čakovec, Zagreb, 2005.

⁷³ *SJEVERNOHRVATSKE TEME*, III. *Književno djelo Jurja Habdelića*, Zrinski, Čakovec, 1985.

i Miroslavu Krleži.⁷⁴

Kako je Habdelić bio čestom književnoznanstvenom temom prethodne kajkavološke literature, ona je zapravo u Bartolićevoj monografiji otkrila svu svoju širinu i omogućila dosad najpunije upoznavanje najistaknutijeg predstavnika hrvatske kajkavske barokne književnosti. Ovome je piscu Bartolić pristupio podjednako metodama filološke, biografske i pozitivističke znanstvene kritike kao i metodama književno-sociološke, književno-estetske i analitičko-interpretacijske kritike. Radi se o primjeni i kreativnom korištenju relevantnih metoda pristupa kojima se autor služio i u svojim studijama i esejima, a koje je obilježio i svojim brojnim komparatističkim korelacijama. Monografijom o Habdeliću Bartolić kao inventivan istraživač Habdelićeva djela, upotpunjuje autorovu biografiju, stavlja njegovo djelo u kontekst kajkavske književnosti XVII. stoljeća, a sliku o Habdeliću kao gorljivom isusovačkom oratoru i nabožnopoučnom piscu dopunjuje i zao-kružuje analizom o eminentno književnostilskim obilježjima njegova djela, i u njihovoj karakterističnoj formi i njihovu baroknom stilskom izričaju.

Po širini i dubini kritičkog pristupa ta je monografija u cjelokupnoj literaturi o Habdeliću najpouzdanije i najiscrpnije književnoznanstveno autorsko djelo koje je nezaobilazno u pristupu ne samo Habdeliću nego kajkavskoj književnosti u cjelini. U sklopu Bartolićevih starokajkavskih tema nalaze se i one koje se tiču dodira kajkavske književnosti s protestantizmom kao i dodira te književnosti sa slaven-skom književnošću, ali i kulturološke teme kakve su one o hrvatskom tiskarstvu 16. stoljeća. One upućuju na znanstvenu širinu Bartolićeva pristupa književnosti kao sastavnom dijelu kulture, ali i hrvatske povijesti koja je svojevrsan znanstveni lajtmotiv svih njegovih tekstova u kojima se najuže prožimlju autorov istraživački napor, njegova akribičnost, pouzdanost i argumentiranost stavova. Monografijom o Florijanu Andrašecu,⁷⁵ međimurskom pučkom pjesniku, posljednjem izdanku starokajkavske književne tradicije, Bartolić pokazuje kako Andrašec reafirmira okvire domicilne, zavičajne književnosti otkrivajući njezinu poetičku organsku vezu i s pučkim kajkavskim pjesništvom indikativnu i za druge kajkavske pisce kako njezinih ranijih, tako i suvremenih razdoblja. S te je pozicije Bartolić pisao i o dijalektalnom kajkavskom pjesništvu 20. stoljeća, osvjetljujući ga i s aspekta ruralizma,⁷⁶ zavičajnosti⁷⁷ kao i njegove simboličke i konkretne veze sa starom kajkavskom književnosti.⁷⁸

⁷⁴ Z. Bartolić, *SJEVERNOHRVATSKE TEME*, Krležiana, IV., Zrinski, Čakovec, 1989.

⁷⁵ *Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988., Zvonimir Bartolić

⁷⁶ *O hrvatskom književnom ruralizmu* u knjizi *SJEVERNOHRVATSKE TEME*, Krležiana, IV., Zrinski, Čakovec 1980, str. 173.-205.

⁷⁷ Zvonimir Bartolić, *Zavičaj i dijalekt u književnosti (što je to?)* u knjizi *SJEVERNOHRVATSKE TEME*, Krležiana, IV. Zrinski, Čakovec 1989. (str. 283.-300.)

⁷⁸ Zvonimir Bartolić: *Stara hrvatska književnost i Balade Petrice Kerempuha*, ibid., str. 220-230

Bartolićevi kritički tekstovi i interpretacije Pavićeve, Benceove i Krležine kajkavske lirike nose prepoznatljivo autorsko obilježje manifestirano osobnim senzibilitetom i za noviju kajkavsku književnost koja je svojevrsna *insula* matične književnosti, ali i njezin neprijeporan organski dio. Afirmaciji te književnosti Bartolić je dao također dragocjen prilog uz navedene i obiljem svojih drugih kritičkih i književnoznanstvenih tekstova u kojima je uvijek fenomen kajkaviane, ne samo književni i jezični nego i širi kulturološki, ali i svojevrsan društveni, pa i nacionalni pojam koji je označnicom punog identiteta kajkavske književnosti, i to podjednako njezinih autora kao i čitatelja. Stoga nam se “eseji i studije Zvonimira Bartolića nadaju kao značajan doprinos hrvatskoj povijesti književnosti” (Zvonko Kovač),⁷⁹ dok “otkrivanja, aktualizacija i suvremena interpretacija niza sjevernohrvatskih tema” doista ostaje “trajna vrijednost opsežne spisateljske aktivnosti”⁸⁰ ovog plodnog književnog kritičara i znanstvenika.

A potvrđuju to i kritička mišljenja pouzdanih suvremenih proučavatelja hrvatske književnosti starijih razdoblja. Naime, zahvaljujući Bartoliću kao autoru monografije o Habeliću, hrvatska je književna znanost dobila “sustavno i znanstveno utemeljeni opis Habelićeva djela koje se ukazuje pred nama u svoj svojoj veličini i osebnosti” (R. Bogišić), a “kao iskusan književni historičar, ali i osjetljivi znanstvenik koji je ljudski vezan i za ovu književnost i za pisca koga obrađuje Z. Bartolić uspio je dati, odnosno otkriti relevantne činjenice, ali i oživjeti lik jednoga od najznačajnijih hrvatskih kajkavskih 17. stoljeća” (J. Bratulić).⁸¹

7.

Uz književnokritičku i književnoznanstvenu, odnosno književnopovijesnu recepciju Jurja Habelića i njegova djela, jednako je značajna i ona kojoj možemo nadjenuti naziv pjesnička, a koju u najvećoj mjeri i dosegu predstavlja **Miroslav Krleža** (Zagreb, 7. VII. 1893. – Zagreb, 29. XII. 1981.). Radi se o recepciji koja je obilježena kreativnim apsorpiranjem Habelića i prihvaćanjem, pa i posvajanjem i prisvajanjem nekih najbitnijih segmenata njegove poetike determinirane, u konkretnom primjeru, stilom barokne epohe. Radi se najčešće o prihvaćanju jezično-stilskih značajki i njihovu prenošenju u osobnu autorsku poetiku, i to kreativnim stvaralačkim postupkom. Inače, s jednakim pravom kojim Jurja Habelića nazivamo varaždinskim autorom činimo to i u primjeru Miroslava Krleže koji je biografski vezan s Varaždinom iako u njemu nije rođen, ali se genetskom

⁷⁹ Zvonko Kovač: *Eseji i studije Zvonimira Bartolića u knjizi Sjevernohrvatske teme 1*, Zrinski, Čakovec str. 219

⁸⁰ Z. Kovač, *ibid.*

⁸¹ Citati iz recenzija o monografiji na ovitku izdanja, *ibid.*

pripadnošću smatrao Varaždincem. A to je neprijeporno i bio, i po detekciji, genealogiji i kritičkoj interpretaciji njegove izvorne varaždinske zavičajnosti i njezinim tragovima u konkretnim djelima na što upućuju i varaždinski proučavatelji njegove biografije i djela,⁸² kao i po osobnoj Krležinoj biografskoj indiskreciji potkraj svoga života.⁸³ Iako je svoje varaždinsko biografsko korijenje Krleža otkrio (in) direktno već u svom autobiografskom eseju *Djetinjstvo u Agramu 1902-03*⁸⁴ izrečenom tvrdnjom u razgovoru s Enesom Čengićem razriješio je najsuptilniji dio svoje dugogodišnje biografske enigme.

No do Krležine pjesničke recepcije Habelića nije došlo po zavičajnoj, biografskoj vezi već po Krležinom posizanju za starim kajkavskim piscima, a to znači primarno na temelju osobne čitalačke percepcije tih autora. čijim je djelima, a posebice jezikom bio zaokupljen u vrijeme nastanka *Balada Petrice Kerempuha* (1936.), a čijem je jezičnom kajkavskom izrazu i opredjeljenju za nj prethodio već uočljiv kajkavski kontekst njegovih ranijih, i proznih, i dramskih djela. Jasno je da se u Krležinom čitalačkom susretu s kajkavskom književnošću nametnulo nekoliko najreprezentativnijih imena te književnosti među kojima je i Habelićevo. Podulji citat iz njegova teksta *Od Tovarustva Jezuševog iz Pervog otca našega Adama greha*, uzet kao moto baladi *Planetarijom* isticanje je Habelićeva imena kao svojevrsnog književnog uzora, kao što je i karakterističan signum u pogledu Krležine povijesne, apokaliptične retrospekcije kao i njegove apokaliptične vizije. Posebno je pak taj citat impresivan svojom temom – “*Demonica rerum Croatorum*”, kao što je ekspresivan po svom bogatom leksičkom arsenalu koji poput bujice izvire iz

⁸² Radi se studijama: Jože Skoka (*Krležine varaždinske vedute i varijacije*, VARAŽDINSKI ZBORNIK, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanoga u Varaždinu od 1. do 3. listopada 1981., JAZU I Skupština općine Varaždin. Varaždin, 1983., str. 415-419.), Zvonimira Bartolića (*Krležina genealogija*, PRILOG POZNAVANJU KRLEŽINE GENEALOGIJE I ZAVIČAJA NJEGOVIH PREDAKA. Sjevernohrvatske teme, Krležina genealogija i druge rasprave, knjiga 4., studije, Tiskarsko-izdavački zavod Zrinski, Čakovec, 1989., str. 5-113.), Ivana Grabara/ Denisa Peričića (*Zavičajnost Miroslava Krleže*. HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu. Zagreb-Varaždin, 2007., str. 178.

⁸³ Izjava o kojoj je riječ doslovce glasi: “...Sinoć sam čitavu noć sanjao Varaždin. Pa ja sam zapravo Varaždinac. Oni traže svoga ‘genija’, evo, nudim im se ja, a oni me neće. Mislim da bi dobro bilo da ostanem ležati na onom njihovom zelenom groblju, i to ne negdje na istaknutom mjestu, već u prikraju, odakle se vidi Ivanščica. Kad je jedan historičar – klerik – pisao o značajnim imenima koji su porijeklom Varaždinci, mene je izostavio, jer sam ja njihova sramota, a zapravo sam i po ocu i po majci Varaždinac. I jedni i drugi djedovi i bake su također Varaždinci.” Čengić, Enes: *S Krležom iz dana u dan* (1975-1977). Trubač u pustinji duha, Zagreb, Globus, 1985., str. 281.

⁸⁴ Pod tim stvarnim nazivom ovaj Krležin autobiografski tekst objavljen je prvi put u Republici br. 12 za 1952. g. s podnaslovom *Odlomak iz dnevnika polovinom srpnja tisuću devetstotina četrdeset i druge godine*. U prerađenoj autorskoj verziji naslovljenoj *Djetinjstvo 1902-03* pojavljuje se u knjizi *Djetinjstvo 1902-03* i drugi zapisi. Sabrana djela Miroslava Krleže, svezak dvadeset sedmi, ZORA, Zagreb, 1972.

piščeva jezičnog izvorišta i koji plijeni svojim retoričko-stilskim figurama i autor-skom stilizacijom razigrane rečenice:

- *Lotrov, kurvi, ožurašev, copernic, nenavidneh, kriveh svedokov, oneh ki sirote vdovice, nevoljne ljudi zatiraju, krive opravdaju, gizdavcev, skupcev, tatov, tolvajev, razbojnikov, ljubomorcev ne ti treeb po druge orsageh ziskavati, dosti jih je vu ovom slovenskom nevoljnom zakutku.*

Kaj štimaš moj čtavec, da bi vezda vu tesne ove ostanke slovenskega orsaga Salianus prišel, kak bi se začudil i čudeči križal, da bi ne jednu neg vnožinu teh i takvih prehanljenih volj našel.

JURAJ HABDELIĆ: Od tovaruštva Jezuševoga A. D. 1670.⁸⁵

Da se ne radi o izboru slučajnog kajkavskog autora znakovito je uključivanje njegova imena i u genezu *Balada*, najprije u široj varijanti svoga kajkavskog, književnojezičnog ishodišta, u odgovoru na pitanje Predraga Matvejevića⁸⁶ o vrelima svoga pjesničkoga remek-djela: *Govorio sam u raznim varijacijama o mogućnosti izražavanja "mutnih strahota" jezikom Pergošića, Vramca, Škrinjarića, Habelića, Belostenca, Magdalenica, Katarine Zrinske, Frankopana Krste, Vitezovića, Jambrešića, Mikloušića, Brezovačkog...*, a potom u zaključku svoga odgovora, u njegovu gnomskom sažimanju: *"Koja su vrela 'Balada'? Belostenec. Habelić. Molitvenici. Crkvene propovijedi"*.⁸⁷ Habelić se tako zajedno s Belostencom izdvojio u panoramskom nabranju kajkavskih imena značajnih za njegovo kajkavsko jezično-književno formiranje, s potrebnim objašnjenjem da je u prvom slučaju riječ o pripovjedačima pa tako Habelić i Belostenec, pjesnicima i dramskim autorima, a u drugom isključivo o leksikografima koji pripadaju obim skupinama.

Do spoznaja o Habeliću Krleža je mogao doći, kako to pretpostavlja Josip Vončina,⁸⁸ bilo u Vodnikovim čitankama, bilo u njegovu književnopovijesnom pregledu ili pak u Jagićevim člancima o Habeliću u *Archivu*, no najbitnije je za njegove spoznaje ipak bilo osobno čitanje Habelićevih prozних knjiga, a također i *Dictionara*. Iako su u Krležinim *Baladama* neosporno prepoznatljivi Belostenčevi leksički tragovi, Vončina nam otkriva zanimljiv Habelićev (su)odnos s oba leksikografa. Naime, "u bitnim glasovnim pitanjima (koja čine srž *Balada*) Krleža se nije opredijelio za Ivana Belostenca, nego za Juraja Habelića" pa je s tim opredjeljenjem u skladu, svoje *Balade* (s obzirom na važne glasovne osobine) "činil štampati onak kak onde govore" odakle mu je došla "babica" Terezija Goričančeva".⁸⁹

⁸⁵ Godina izdanja toga djela krivo je na kraju citata označena kao 1670., a radi se o 1674. godini.

⁸⁶ Predrag Matvejević. *Razgovori s Miroslavom Krležom* – Pjesništvo i sudbina (o genezi *Balada*). "Naprijed", Zagreb, 1969. cit. prema izdanju Prometej, Zagreb, 2001., str. 105. i 110.

⁸⁷ Predrag Matvejević, *ibid.*

⁸⁸ Josip Vončina: *Korijeni Krležina Kerempuha*. "Naprijed", Zagreb, 1991., str. 228.

⁸⁹ Josip Vončina, *ibid.*, str. 153.

No Habdelićeva prisutnost nije značajna samo za kajkavske Balade, ona je, naime, podjednako značajna i za jezično-stilske konstrukciju i Krležinog proznog iskaza na standardu, odnosno onoj njegovoj krležinskoj, antidogmatskoj varijanti spram svake gramatike, a posebno pravopisno-stilske dogme. Po prirodi svoga određenja Krležina je rečenica barokna, a na baroknost te rečenice koja svoje podrijetlo vuče upravo iz Habdelića, argumentirano je upozorio Aleksandar Flaker⁹⁰ dok Zvonimir Bartolić⁹¹ s razlogom upozorava kako "tipološko srodstvo" Habdelićeve rečenice nije izmaklo ni drugim proučavateljima njegova djela. A među njima je i Josip Bratulić⁹² u čijoj su studiji o Habdeliću identificirane sve autorove jezično-stilske značajke. Najbitnije od njih jesu ove:

1. zatvorena kompozicijska shema pojedinih odlomaka,
2. lake promjene stilske razine i retoričke sheme u modeliranju ulomaka i rečenice,
3. različiti tipovi rečenice s izrazitom uporabom hipotakse i paratakse,
4. dugi, višeslojno rečenični sklopovi,
5. humor, ironija, satira i sarkazam kao pripovjedački začini,
6. rableovsko obilježje pučkog humora,
7. razgovorni, često i polemički stil djela,
8. gradacijska struktura rečenice i njezina razigranog ritma,
9. bogata i živa metaforika,
10. barokna stilska bravuroznost rečenice s uporabom poredbi, antiteza, paragmena.

Bez spominjanja njihova autora sve su to značajke pomoću kojih se lako identificiraju bitni slojevi i Krležina književnoga iskaza. To je jednako i kao i Habdelićev i njegov jezično-stilski *ductus* pa je stoga i Bratulićeva poetizirana definicija⁹³ Habdelićeve rečenice koja je "kultivirana, razgranata, višeslojno složena" te koja se "kao gorska rijeka odvaja na brzake koji se opet spajaju u smirenu i discipliniranu rijeku" zapravo i definicija Krležine rečenice i njezina nesumnjivoga habdelićevskoga podrijetla proisteklog iz Krležine pjesničko-kreativne recepcije Habdelićeva djela.

* * *

⁹⁰ Aleksandar Flaker: *Krležin barok*. Književni barok, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1988., str. 335.

⁹¹ Zvonimir Bartolić: *Habdelićev utjecaj na kajkavske pisce*. Sjevernohrvatske teme, knjiga 5. Matica hrvatska – Zrinski Čakovec, 1998., str. 5-12.

⁹² Josip Bratulić: JURAJ HABDELIĆ. ŽIVOT I DJELO. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989; isto u autorovoj knjizi SJAJ BAŠTINE, Književni krug, Split, 1990, str. 227-234.

⁹³ Josip Bratulić, *ibid.*, str. 230.

A za neslučajni uzorak iz obilja krležinsko-habdelićevskih rečenica neka bude ovaj retoričko-polemički traktat *Presvetloga iz Zastava* izrečen u eruptivnom sklopu samo jedne višesložne rečenice:

– *Pazi dobro, sinek, ni bilo ni kraljevskeh ni herceškeh ni grofovskih ni baronskeh ni plemenitaških dvorov, gdi v plemenitaških hišah Čast i Slava vekivečna, Honor et Laus perpetuus ovega našega Orsaga preštímavana bila nebi, i zakaj da mi sad, ze vsem našem komeši i bani, vicebani, grofi, suci, protokolari i generali, kak bogci i boge sirote bez krova nekakšnu regnikolarnu Milost iskati pojdemo, krivično alegujuč i istinu prodavajuč za krive peneze vugerske, za Vugra Beču prodanog, mudrost kojemu je da serce s ciganijami pokriva i z rečmi farba laži, i tak pravične krivo iskazujuč šagu tera s poštenjem, a ja pak kak istinoljubec kak se rodil jesem, jezika svojega kak lažljivec zgubil nebum i zgubiti ga pustil isto tak nebum, kak onaj kaj je bez jezika ostal v grobu kaštigan s pravom: Merito linguam perdidit moriens, qui illam vendiderat vivens, baš tak kak vi svi mislite da ste zlatovusti, a zapravo kušenciju svoju nedostojno prodajete, i zato se bojim da bu deci dece vaše sujeno zenemeti, kagda nigdar jezika svojega kak rogato blašče imala nisu...*⁹⁴

JURAJ HABDELIĆ IN CRITIC LITERATURE AND SCIENTIFIC WORKS
OF AUTHORS FROM VARAŽDIN

By: Joža Skok, Zagreb

Summary

The most prominent kajkavian author from baroque in 17th century was Juraj Habelić. He was connected with the city of Varaždin by his biography (he lived there for 7 years), his thematic as well as his vocabulary. Among authors that wrote about him the most significant were literature critics and scientists from Varaždin, namely Ivan Kukuljević Sakcinski, Vatroslav Jagić, Branko Vodnik, Franjo Galinec, Franjo Švelec and Zvonimir Bartolić. In Miroslav Krleža's poetical work reception of Habelić is significant. Juraj Habelić is described as kajkavian lexicographer, storyteller, preacher, teacher and the author with the most abundant kajkavian language and style of the time.

Key words: Juraj Habelić; 17th century; kajkavian literature; historians of literature from Varaždin; literature and poetic reception, biographic and bibliographic, critic and analytic approach; the basic critic literature

(Prijevod: Dobriša Skok)

⁹⁴ Miroslav Krleža: ZASTAVE, Knjiga I., Sabrana djela, svezak dvadeset peti, Zora, Zagreb, 1967.